

Že več kot dvajset let se pogovarjava o tem, kaj je antropologija, kako se ukvarjati z njo in kateri načini so najboljši za posredovanje znanja, ki ga imava. Ta dialog se je začel, ko sva bila študenta na Univerzi v Pensilvaniji, kjer sva študirala antropologijo. Ideje sva si izmenjavala tudi potem, ko sva začela delati na terenu, ko sva začela opravljati dejavnost, ki leži v samem jedru naše discipline in o kateri bova veliko povedala v prvem poglavju. Vendar je najin pogovor bolj kot karkoli drugega obogatila izkušnja, da sva postala učitelja. Naloga predstaviti antropologijo tisočim izobraženim nestrokovnjakom naju je v vseh teh letih prepričala, da je najboljši način poudarjati ne toliko to, kar so antropologi odkrili, ampak to, kako antropologi razmišljajo o tem, kar so spoznali – poudarjati koncepte pred dejstvi, če lahko tako rečeva. To pomeni, da se ne bova veliko ukvarjala s pregledovanjem najsodobnejših smernic, ampak bova poskušala predvsem predstaviti bistvena vprašanja antropoloških raziskav in posredovati tisto, kar ima trajno vrednost v naši disciplini.

Antropologija je nastala na presečišču evropskih odkritij, kolonializma in naravoslovja. V devetnajstem stoletju so se prvi antropologi, na katere so vplivali prav tisti filozofski tokovi, ki so vodili Darwinovo revolucijo, ukvarjali z rekonstrukcijo razvojnih faz družbene in kulturne evolucije. Pomembni avtorji, kot sta Edward Tylor in Lewis Henry Morgan, so objavljali vplivna dela, v katerih so popisovali vse, od sistemov pisanja do poročnih običajev, in sicer od njihovih izvorov do modernih

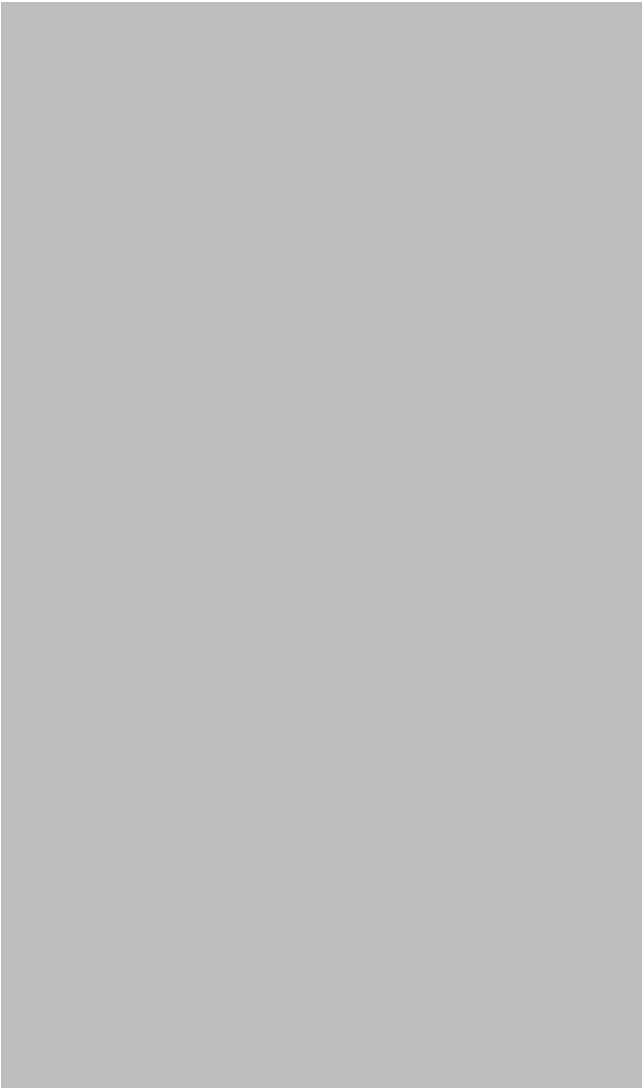
manifestacij. Do začetka preteklega stoletja so antropologi razvili druge intelektualne projekte, in kar je najpomembneje, pri pridobivanju primarnih podatkov se niso več zanašali na pričevanja kolonialnih uradnikov, misijonarjev, popotnikov in drugih nestrokovnjakov. Kot etnografi so se začeli podajati na teren, kjer so svoje informacije zbirali iz prve roke. Čeprav se je antropologija od začetkov etnografskih pionirjev precej spremenila, ostaja etnografija ena izmed stvari, ki antropologijo ločuje od drugih socialnih ved, in pomembnost ukvarjanja z etnografijo je morda edina stvar, o kateri se strinjajo vsi antropologi.

Na začetku dvajsetega stoletja se je antropologija ukvarjala predvsem z majhnimi, tehnološko preprostimi družbami; delno zaradi želje, da bi popisali načine življenja, ki so se ob prihodu kolonializma hitro spreminjali (čeprav bi bilo napak domnevati, da so bile te družbe nekako nespremenljive ali celo popolnoma izolirane, preden so prišle v stik z Zahodom), in delno zaradi želje, da bi se dokopali do »bistvenih« ali »temeljnih« oblik človeških institucij (čeprav bi bilo prav tako napak domnevati, da so zadeve, kot sta pravo in religija, v teh družbah na neki način bolj »osnovne«). Pozneje v dvajsetem stoletju pa se je prevladujoči tok antropologije preusmeril. Antropologije niso več dojemali kot znanosti v tradiciji naravoslovnih ved, saj je sprejela bolj interpretativni in humanistični pristop. Prav tako pozornosti ni namenjala več izključno nezahodnim, majhnim ruralnim družbam, ampak tudi skupinam, s katerimi se je ukvarjala sociologija, na primer delovnim sindikatom, klubom in skupinam migrantov, ki naseljujejo urbana in industrializirana območja. Ne glede na povedano, antropologija v svojem obsegu ostaja široko komparativna, saj obravnava vse družbe in vsem pripisuje enak pomen. Obenem ostaja globoko zakoreninjena v deskriptivnem bogastvu, izhajajočem iz specifičnih srečanj, ki jih imajo antropologi s posameznimi

ljudstvi in kraji. Pogosto sva odkrila, da je najina največja spretnost pripovedovanje zgodb. Skozi vso knjigo bova vsebino bogatila z anekdotami s terena. To je, mimogrede, precej tipično za antropologe, saj pri njih neposrednost srečanja z eksotično kulturo nikoli zares ne zbledi. Dovolite nama torej, da vam poveva nekaj o dveh družbah, s katerima sva imela največ stikov.

Peter je glavni del svojega raziskovalnega dela opravil pri ljudstvu Dou Donggo. Tam je v zgodnjih osemdesetih letih prejšnjega stoletja preživel dve leti in tudi kasneje se je večkrat vrnil za krajša obdobja. Takrat je bilo Dou Donggov okrog 20.000. Živeli so na visokogorskem masivu, ki se vzpenja nad zahodno stranjo zaliva Bima, spektakularnega naravnega pristanišča na vzhodnem koncu otoka Sumbawa. Sumbawa leži približno na polovici v dolgem loku otokov, ki se raztezajo od Sumatre do Timorja v Indoneziji, in je drugi največji otok vzhodno od Balijsa. Vzhodni del Sumbawe se imenuje Bima (vendar to ni krajevno ime). V večjem delu živi mnogo večja etnična skupina, ki se imenuje Dou Mbojo; ljudje, ki niso del te družbe, pa jih običajno imenujejo Bimani. Bima je bila kot del starodavnega javanskega majapahitskega imperija hindujsko kraljestvo. Ko se je v zgodnjem sedemnajstem stoletju imperij zrušil, so se njeni prebivalci spreobrnil v islam. Danes so znani kot eni najgorečnejših muslimanov v Indoneziji (v državi, kjer je okrog 85 odstotkov prebivalstva muslimanske veroizpovedi). Dou Donggi pa so ostali zunaj bimanskega kraljestva, ko je bilo to še hindujsko kraljestvo. Del muslimanskega sultanata Bima so postali šele mnogo kasneje, in sicer s pogodbo, ne s podjarmljenjem. Relativno neodvisnost so lahko ohranili delno zato, ker so bili znani kot siloviti bojvniki, in delno zato, ker je bilo njihovo gorsko ozemlje dokaj enostavno braniti (Dou Donggo pomeni »gorski ljudje«). Čeprav so postali del muslimanske Bime, so Dou Donggi ohranili nekatere politične

privilegije in v večini primerov niso sprejeli islama, ampak so obdržali svoja avtohtona verska prepričanja in navade. Prav ta odločna zavrnitev, da bi sprejeli religijo svojih suzerenov in sosedov, je bila tisto, kar je v Petru najprej vzbudilo zanimanje za Dou Dongge. Odločil se je raziskati, kakšno vlogo je imelo to pri vzpostavitvi etnične ločnice med Dou Donggi in Bimani, čeprav govorijo skupni jezik (nggahi mbojo). Med Petrovim prvim raziskovalnim potovanjem na Donggo (kar je najprimernejše ime za to pokrajino) je večina Dou Donggov že bila sprejela ali islam ali krščanstvo, čeprav je rimskokatoliški katehet položaj opisal takole: »70 odstotkov ljudi je muslimanov, 30 odstotkov ljudi je katolikov in 90 odstotkov je *kaffirjev* [poganov].« Raziskovanje verskih prepričanj je zavzelo pomembno mesto pri Petrovem terenskem delu, prav tako pa se je posvečal tudi raziskovanju načinov, kako ljudje rešujejo spore.

Ko se je Peter leta 1981 za dve leti vrnil v Donggo, ga je spremljala žena Anne, ki je bila zelo zanesljiva in delovna ženska. Živela sta v vasi Doro Ntika, ki je bila najstarejša in z okrog 3.000 prebivalci, razpršenimi po več zaselkih, tudi največja tradicionalna vas Donggov. Pogoji za življenje so bili precej primitivni: v Doro Ntiki ni bilo tekoče vode, elektrike ali asfaltiranih cest. Hiše pa so bile udobne, zgrajene iz tikovine in nameščene na stebrih, visokih 1,5 metra ali več. Strehe so bile krite s slamo, opeko ali galvaniziranim železom. Krajevno gospodarstvo je bilo v neke vrste prehodnem obdobju. Nekoč so imeli relativno samozadostno gospodarjenje, saj so na požganih območjih gojili riž, koruzo in proso, kot dopolnilo pa so nabirali tudi banane, kokos in druge vrste sadja ter plodove, ki so jih našli v gorskem gozdu (vključno z izjemno okusnim medom!). Požigalništvo temelji na požiganju določenega območja gozda, na katerem leto ali dve gojijo pridelke, nato pa pustijo, da se gozd regenerira. Vedno večja gostota prebivalstva pa je zemljo

preveč obremenila, da bi se gozd lahko v celoti regeneriral, zato je obširna območja preraslo plevelasto grmičevje, zaradi česar je bila zemlja mnogo manj rodovitna. Prebivalci Doro Ntike so se vedno bolj posvečali namakalnemu poljedelstvu, kjer so na terasah gojili riž, in gojenju tržnih pridelkov, kot so arašidi in soja, ki so jih prodajali na trgih v nižinah. Čeprav se je število prebivalcev zaradi uvedbe moderne medicine hitro večalo, so bolezni, kot so malarija, tuberkuloza in griža, v vasi še vedno terjale visok davek, zlasti med dojenčki in otroki.

Peter in Anne sta spoznala, da so Dou Donggi kljub težkim življenjskim razmeram toplo in velikodušno ljudstvo, ki se rado zbada in šali. S pomočjo precej navihanega vaškega glavarja je Petru in Anne uspelo, da sta si izposodila hišo. Opremila sta jo s stvarmi, ki sta jih dobila v mestu Bima, vključno s štedilnikom na kerozin, ki je bil v vasi sprejet kot prava mala senzacija, saj so vsi drugi vaščani kuhali na ognju. Doro Ntika stoji na visokem grebenu med soteskami rek; hiše so zgrajene na terasah, vrezanih v strma pobočja grebena. Sčasoma sta Peter in Anne dobila dva ponija, ki sta ju uporabljala za prevažanje stvari in za prenašanje vode od reke navzgor. Od časa do časa sta se spustila v mesto Bima, kjer sta prebrala pošto in se znova oskrbela s hrano, ki v Donggu ni bila na voljo. V mestu sta živela pri družini Hajija M. Djafarja Aymyna, katere člani so bili izjemno velikodušni gostitelji, zato sta lahko Peter in Anne iz prve roke izkusila tudi življenje Bimanov v nižini. Peter in Anne sta z izjemo nekaj dopustov na Baliju in v drugih delih Indonezije tam živela dve leti. To je bila nepozabna izkušnja.

John je glavni del svojega terenskega raziskovanja opravil med Mizteki iz Santiaga Nuyooa v mehiški južni zvezni državi Oaxaca. Najdaljši obisk je trajal od leta 1983 do leta 1986, vendar se je od takrat tja vračal skoraj vsako leto. Mizteki, ki jih je nekaj več kot 400.000, so tretja največja avtohtona skupina

v Mehiki. V šestnajstem stoletju so bili Mizteki razdeljeni v številna manjša kraljestva, v katerih je vladajoča elita podpirala eno najizvrstnejših tradicij umetnosti v novem svetu. O življenju Miztekov pred špansko osvojitvijo vemo veliko iz obsežnega korpusa ohranjenih mizteških knjig in zato, ker so mizteški pisarji še skoraj osemdeset let po španskem prevzemu oblasti pisali v svoji domači pisavi. Po španski osvojitvi so Mizteki doživeli demografsko katastrofo, saj so milijoni v Amerikah podlegli boleznim starega sveta in izkoriščanju kolonialistov. Čeprav je število Miztekov od konca šestnajstega stoletja naraslo, še vedno ni na ravni, na kakršni je bilo pred prihodom Špancev.

Mizteka, domovina, ki si jo Mizteki delijo s številnimi drugimi avtohtonimi skupinami in tudi s skupnostmi mesticev in Afromehičanov, je ekološko raznolika. Vsebuje prostrano

- 1 **Divja pokrajina Mizteke Alte. V ozadju je arheološko najdišče in mesto Yucuita. Yucuita je najstarejša stalno poseljena naselbina v Amerikah. Prvi prebivalci so sem prišli leta 1350 pr. n. št.**

obalno savano, tropske gozdove, visoke gore, porasle z borovimi gozdovi, rodovitna rečna dna in sušne puščave. Mizteki živijo v majhnih mestih in vaseh, raztresenih po vsej pokrajini. V vasi Santiago Nuyoo, kjer je John opravil večino terenskega dela, živi okrog 3.000 ljudi. Približno četrtnina jih živi v centru, drugi pa so porazdeljeni po petih manjših vasicah. Nuyoo in sosednja vasica Santa Maria Yucuhiti ležita na vrhu ozkega kanjona, ob straneh katerega padajo čudoviti slapovi. Pokrajina je predvsem kamnita in ravnih površin skoraj ni. (Nuyooteki se pogosto poslovijo z besedami: »Pazi, da ne padeš!«) Zaradi relativno nizke nadmorske višine in obilice padavin je to območje znano tudi pod imenom »vrt pokrajine Mizteka«. Pomaranče, mangi in sapotovci rastejo v izobilju, dreves se oklepajo redke orhideje in okoliške gore so pokrite z borovimi gozdovi. Nuyooteki se ukvarjajo zlasti z gojenjem koruze; skoraj vso pridelajo s požigalništvom. Gojijo tudi tržne pridelke, predvsem banane in kavo. Čeprav so migracije zaradi želje po boljšem zaslužku že stoletja del vsakdanjega življenja Miztekov, od petdesetih let prejšnjega stoletja Mizteko zapušča vedno več Nuyootekov. Najprej so potovali v Veracruz in Morelos, da bi našli delo kot nabiralci kave in drugih pridelkov, nato so v šestdesetih letih prejšnjega stoletja začeli potovati v Ciudad de Mexico, kjer so delali v pekarnah, tovarnah in na področju storitvenega gospodarstva, in ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja si je nekaj mož utrla pot do Združenih držav Amerike, kjer so delali na ranču v Teksasu. John se je v svojih raziskavah osredinil na to, kako Nuyooteki kljub spremembam in prostorski oddaljenosti ohranjajo močen občutek pripadnosti skupnosti.

Čeprav Johnova žena, arheologinja Laura Junker, v začetnem obdobju njegovega terenskega dela ni živela z njim (pisala je doktorat iz antropologije), je v Nuyoou preživela več mesecev. Pozneje, ko so se jima rodili otroci, je prišla na obisk v Mizteko

vsa družina. Tudi Mizteki, podobno kot Dou Donggi, uživajo v dobrih šalah in ne glede na številne fotografske eseje o avtohtonih prebivalcih Mehike, ki ljudi prikazujejo z mračnimi, odločnimi ali izmučenimi izrazi na obrazu, se Nuyooteki, ko so med svojimi, izkažejo kot izjemni šaljivci in mojstri omilitev.* John je spoznal, da je končno presodil njihov značaj, potem ko je srečal skupino mož na poti zunaj mesta. Vprašali so ga, katero hrano bosta z ženo postregla na naslednji fiesti, ki jo bosta gostila. John in Laura sta si lahko privoščila in postregla izbrane kose narezanega mesa, vendar sta bila obenem zanje tujca s čudnim okusom. Johnu je uspelo odgovoriti, da bosta

- 2 **Ñañaú Esperanza Sarabia iz družine Pérez Sarabia med mletjem koruze v zgodnjih jutranjih urah v svoji kuhinji. Ñañaú ali »mati skupnosti« je naziv, ki ga podelijo tistim ženskam, ki so skupaj s svojimi možmi delale na pomembnih civilnih in verskih delovnih mestih v mestni oblasti.**

* Posebna oblika humorja, pri kateri se za opis situacije uporabi milejši izraz od tistega, ki bi ga pričakovali. [Op. prev.]

zaklala par mršavih in garjavih psov, s tako resnim obrazom, da so možje za trenutek postali, preden so planili v krohot. John se ima za velik del svojega poznavanja Miztekov zahvaliti družinam Pérez Sarabia, Pérez Pérez in Modesto Velasco, kjer so ga sprejeli, mu dovolili, da živi z njimi, in ga s tem, ko so ga prosili, naj bo boter enega izmed njihovih otrok, naredili za sorodnika.

V nobenem kratkem uvodu, kaj šele zelo kratkem uvodu, ni mogoče pokazati izjemne širine in kompleksnosti sodobnih antropoloških študij. Ob koncu dvajsetega stoletja je imel *Royal Anthropological Institute* (Kraljevi antropološki inštitut) več kot 2.300 članov in *American Anthropological Association* (Ameriška antropološka zveza) več kot 11.000 članov. Tudi v Franciji je bila doma bogata in zelo vplivna antropološka šola. Morda najbolj zanimiv pa je bil razvoj antropologije v Latinski Ameriki in v nekdanjih evropskih kolonijah, predvsem v Indiji in Novi Gvineji. Oba naroda, skupaj z industrializiranimi državami, kot sta Avstralija in Japonska, sta začela razvijati svojo intelektualno tradicijo in raziskovalne programe. Jasno je, da vam ne moreva predstaviti pregleda antropologije, ki bi pokrival vse vidike in projekte, s katerimi so se ti antropologi ukvarjali. Namesto tega sva poskušala svoj zelo kratek uvod usmeriti na tista »velika« vprašanja, ki vzbujajo pozornost antropologov že od samih začetkov te discipline: kaj je edinstvenega pri človeku; kako se skupine ljudi – družina, razred, pleme, narod – oblikujejo in kaj jih drži skupaj; kakšna je narava prepričanja, gospodarske izmenjave, jaza; kako naj se lotimo raziskovanja in razumevanja teh stvari. Namesto da bi vam poskušala predstaviti najmodernejša spoznanja antropološke teorije danes – slika, ki bi zagotovo postala zastarela takoj, ko bi bila objavljena –, sva se odločila, da vas seznaniva s temeljnimi idejami discipline in z misleci, ki jih imajo vsi antropologi za svoje prednike.

V prvem poglavju vas bova seznanila z antropologijo tako, da vam bova poskušala pokazati, kaj počnejo antropologi. V naslednjih dveh poglavjih si bomo ogledali kulturo (tradicionalno se s tem ukvarjajo Američani) in družbo (tradicionalna domena Britancev), dva konceptualna stebra, na katerih temelji antropologija. V naslednjih dveh poglavjih si bomo ogledali temeljne načine, kako ljudje tvorijo družbene vezi; najprej krvne vezi in poroko, nato pa večje družbene skupine, kot so pleme, etnična skupina in narod. V zadnjih treh poglavjih si bomo na kratko ogledali vprašanja gospodarstva, religije in identitete; teme, ki zanimajo že generacije antropologov in na področju katerih so bila po najinem mnenju napisana nekatera najzanimivejša klasičnega dela. Neizogibno sva morala izpustiti mnogo izjemno zanimivih poddisciplin: medicinsko antropologijo, antropologijo prava ter antropologijo znanosti in tehnologije, če omeniva samo nekatere. Vsaka izmed teh bi zlahka tvorila lasten zelo kratek uvod in lahko vas samo spodbudiva, da si najino knjigo predstavljate kot ozko špranjo v zelo obširen prostor, in upava, da vas bo navdihnila za nadaljnje globlje raziskovanje.

1. poglavje

Spor v Donggu: terensko delo in etnografija

KAKOR JE BILO ŽE VEČKRAT povedano, če želiš razumeti, kaj je antropologija, poglej, kaj počnejo antropologi. Antropologi se ukvarjajo predvsem z *etnografijo*. Etnografija kulturnemu ali socialnemu antropologu pomeni enako kot laboratorijske raziskave biologu, arhivske raziskave zgodovinarju ali anketne raziskave sociologu. Pogosto se imenuje – čeprav ne povsem natančno – »opazovanje z udeležbo« in temelji na navidez preprosti ideji – če želimo razumeti, kaj ljudje počno, jih je najbolje opazovati tako, da z njimi navežemo tesne stike in jih vzdržujemo daljše časovno obdobje. Prav zato so antropologi v skupnostih, ki so jih preučevali, tradicionalno preživljali daljša časovna obdobja – včasih celo leta – ter se poskušali čim bolj približati ljudem in njihovem načinu življenja. To je pristop, ki je definiral našo disciplino in jo ločil od drugih družbenih ved. Seveda ne odklanja metoda, ki so bolj značilne za druge discipline (uporaba vprašalnikov ali zbiranje kvantitativnih vedenjskih podatkov), vendar antropologi že dolgo menijo, da je rezultat takšnega pristopa k raziskovanju običajno nepopolno – celo zavajajoče – razumevanje ljudi, ki jih preučujemo, zlasti če gre za člane tujih ali nepoznanih družb.

Lahko bi tudi rekli, da terensko delo veliko pripomore k temu, da ima ukvarjanje z antropologijo tako romantičen prizvok. Prav gotovo je bila to ena od stvari, ki so naju pritegnile k tej disciplini. Dandanes antropologi izvajajo terensko delo v precej nevznemirljivih okoljih, na primer na televizijskih postajah v mestnih središčih, na sodiščih v manjših mestih, v